

Онищенко С. В.

доктор економічних наук, професор,
директор,

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права;
професор кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування,
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6173-4361>

Скрильник А. С.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, підприємництва та маркетингу,
докторант кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування,
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9622-4217>

ІНТЕГРОВАНА ЕКОСИСТЕМА ІНКЛЮЗИВНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ДЛЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ

У статті обґрунтовано концепцію інтегрованої екосистеми інклюзивного підприємництва для соціально-економічної реінтеграції ветеранів на національному та локальному рівнях. Систематизовано сучасні підходи до формування інклюзивної підприємницької екосистеми, узагальнено міжнародний досвід ветеранської реінтеграції та проаналізовано новітні інституційні зміни в Україні у сфері ветеранської політики й ветеранського підприємництва. Запропоновано концептуальні засади взаємодії держави, громад, фінансових інституцій, освітніх та сервісних організацій, яка поєднує правові, фінансові, реабілітаційні, освітні й мережеві інструменти підтримки. Доведено, що така екосистема має забезпечувати не лише запуск бізнесу, а й стійкість підприємницької траєкторії ветерана, його інтеграцію у цивільне життя та посилення безпеки громад.

Ключові слова: ветеранське підприємництво; інклюзивне підприємництво; соціально-економічна реінтеграція; підприємницька екосистема; національний рівень; локальний рівень.

Svitlana Onyshchenko, Andrii Skrylnyk

National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”

INTEGRATED ECOSYSTEM OF INCLUSIVE ENTREPRENEURSHIP FOR THE SOCIO-ECONOMIC REINTEGRATION OF VETERANS

The article substantiates the concept of an integrated ecosystem of inclusive entrepreneurship for the socio-economic reintegration of veterans in Ukraine at the national and local levels. The study combines the logic of inclusive entrepreneurial ecosystems with a security-oriented interpretation of reintegration. In this framework, security has a dual meaning. At the micro level, it concerns personal economic stability, access to services, reduction of bureaucratic and psychosocial barriers, and the veteran's capacity to sustain a viable business trajectory. At the macro level, it concerns social cohesion, trust in institutions, local resilience, and the prevention of exclusion, poverty, and repeated marginalization in communities affected by war. The paper is based on a systemic, structural-functional, comparative, and content-analysis approach. It synthesizes recent scholarship on inclusive entrepreneurship, international analytical reports on veteran reintegration, and current Ukrainian legal and policy documents in the fields of veteran policy and SME development. The research demonstrates that entrepreneurial reintegration cannot be reduced to one-off grants or isolated business training. Instead, it requires an integrated architecture that links legal regulation, public institutions, local governments, financial instruments, rehabilitation and counselling services, educational programs, mentoring networks, market access mechanisms, and community-based support. The study identifies several interconnected groups of veterans' needs in entrepreneurial reintegration: institutional navigation and service access, physical and psychosocial stabilization, entrepreneurial skills and mentoring, access to finance and markets, and social recognition through community and professional networks. If at least one of these blocks remains unsupported, the risks of failed business start, dependency on short-term aid, interrupted reintegration, and loss of trust increase significantly. On this basis, the article proposes a stage-based mechanism for ecosystem formation, covering diagnostics and routing, capability recovery, business launch, stabilization and market integration, and impact monitoring. The findings show that the most productive model is the coordinated interaction of national and local levels. The national level should provide a strategic framework, legal certainty, standards, financing logic, and interoperability of services, while the local level should ensure accessibility,

personalization, trust, stakeholder cooperation, and continuous support for veterans and their families. The practical value of the article lies in the possibility of using the proposed framework in state and municipal programs aimed at strengthening veteran entrepreneurship, inclusive economic recovery, and the long-term resilience of Ukrainian communities.

Keywords: *veteran entrepreneurship; inclusive entrepreneurship; socio-economic reintegration; entrepreneurial ecosystem; national level; local level.*

Постановка проблеми та її актуальність. Повномасштабна війна істотно підвищила значення соціально-економічної реінтеграції ветеранів як складової відновлення людського капіталу, стійкості громад і безпеки держави. У цих умовах підприємництво слід розглядати не лише як спосіб зайнятості, а і як механізм відновлення економічної суб'єктності ветерана, зміцнення його автономії та формування нових точок зростання у громадах [5; 11; 16].

Водночас процес переходу від військової служби до цивільного життя залишається фрагментованим: сервіси підтримки часто не поєднані з інструментами розвитку бізнесу, фінансуванням, освітніми програмами, менторством і доступом до ринків. Саме тому актуалізується потреба у формуванні інтегрованої екосистеми інклюзивного підприємництва, здатної поєднати національний і локальний рівні, а також державний, приватний та громадський сектори в єдину логіку підтримки ветерана [7; 10; 12; 14].

Сформульована постановка проблеми концептуально узгоджується із завданнями наукового напрямку щодо уточнення змісту соціально-економічної реінтеграції ветеранів, систематизації зарубіжного досвіду, виявлення ризиків і потреб, а також обґрунтування безпекоорієнтованого підходу до реінтеграції. У підприємницькому вимірі це означає, що політика має одночасно знижувати індивідуальні ризики повторної маргіналізації ветеранів і посилювати соціальну стабільність у громадах [3; 6].

Суттєвим додатковим чинником є формування нової інституційної бази України, що визначає параметри реалізації політик соціально-економічної реінтеграції. У 2024–2026 рр. сформовано політичні та правові передумови для системної підтримки ветеранського підприємництва: схвалено Стратегію ветеранської політики на період до 2030 року, Стратегію відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва до 2027 року, Концепцію державної цільової програми з підтримки ветеранського підприємництва на 2026–2028 роки, а також набув чинності Закон України «Про ветеранське підприємництво» [1; 2; 3; 4; 7].

Таким чином, розробка інтегрованої екосистеми інклюзивного підприємництва для соціально-економічної реінтеграції ветеранів має вагоме наукове та прикладне значення. Вона дає можливість перейти від розрізнених програм допомоги до цілісної моде-

лі, у якій підприємництво стає інструментом відновлення, включення і безпекового зміцнення держави та територіальних громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний дискурс формування інклюзивної підприємницької екосистеми виходить із того, що інклюзивність підприємницького середовища визначається не окремим грантом чи тренінгом, а узгодженістю політики, фінансів, ринків, сервісів, людського капіталу й культури підприємництва. Екосистемний підхід виступає методологічною основою для комплексної оцінки доступності ресурсів, що дає змогу виявити диспропорції у стартових можливостях вразливих груп населення та визначити бар'єри їх інтеграції в соціально-економічні процеси [9; 15].

У вітчизняному науковому полі останніх років помітно активізувалися дослідження, присвячені ветеранському підприємництву, соціальному підприємництву та соціально-економічній реінтеграції ветеранів. Зокрема, К. Бондаревська обґрунтовує соціальне підприємництво як перспективний напрям розвитку підприємницьких ініціатив ветеранів війни в Україні, акцентуючи увагу на його ролі у професійній адаптації до цивільного життя. К. М. Краус та С. Сівков досліджують інституційні, правові, фінансові та проєктні складові практичної реалізації ветеранського підприємництва, підкреслюючи значення державної підтримки, спеціалізованих фінансових інструментів і програмного супроводу. Я. Петруненко та Д. Злобін розглядають соціальне підприємництво як один із дієвих інструментів економічної реінтеграції ветеранів, узагальнюючи український і міжнародний досвід у цій сфері. С. Ніколаєнко, І. Жалінська та К. Парнус аналізують сучасний стан, тенденції та перспективи розвитку підприємництва серед ветеранів в Україні, акцентуючи на його значенні для післявоєнного відновлення, розширення можливостей самозайнятості та зміцнення економічної суб'єктності ветеранів. Узагальнено ці праці засвідчують, що підприємницька активність ветеранів розглядається як один із ключових механізмів їх післявоєнної реінтеграції, що потребує належного правового закріплення, фінансових інструментів і сервісного супроводу [5; 8; 13].

Вагомий сегмент сучасного наукового дискурсу становлять міжнародні аналітичні звіти та компаративні дослідження, які забезпечують можливість міжкраїнового зіставлення підходів і результатів. Матеріали IOM, OECD, ILO, UNDP, Українського

ветеранського фонду та дослідження міжнародного досвіду реінтеграції демонструють, що найбільш результативними є моделі, які поєднують реабілітаційні, освітні, кар'єрні, фінансові й сімейно орієнтовані інструменти, а також забезпечують принцип «єдиного входу» у систему підтримки [6; 12; 16].

Разом із тим вітчизняна наукова думка ще обмежено розглядає інтегровану екосистему інклюзивного підприємництва для ветеранів як єдиний багаторівневий феномен, у якому національний і локальний рівні діють не паралельно, а у взаємодії. Недостатньо дослідженими залишаються питання поєднання безпекового, економічного і соціального ефектів у межах єдиної підприємницької політики.

Отже, існує наукова потреба у подальшому концептуальному уточненні структури такої екосистеми, її ключових компонентів, ролей різних рівнів управління та механізмів координації, які забезпечують стійку підприємницьку траєкторію ветерана після повернення до цивільного життя.

Метою статті є розроблення теоретико-методологічних засад формування інтегрованої екосистеми інклюзивного підприємництва для соціально-економічної реінтеграції ветеранів на національному та локальному рівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для подальшої розробки методології формування механізму необхідним є концептуальне визначення й уточнення сутності основних категорій, що забезпечують наукову й практичну цілісність дослідження.

Екосистема підприємництва – це сукупність взаємопов'язаних факторів, інституцій, ресурсів і правил, від яких залежить успішність створення та розвитку бізнесу. До її базових компонентів належать нормативно-правове середовище, економічні умови, доступ до фінансів, інфраструктура підтримки, людський капітал, культура підприємництва, мережі взаємодії та ринки збуту [2; 10; 14].

Інклюзивна підприємницька екосистема – це така конфігурація середовища, у якій зазначені компоненти є реально доступними для груп, що стикаються з бар'єрами входу до підприємництва. У випадку ветеранів йдеться про необхідність адаптувати екосистему до наслідків бойового досвіду, потреб у реабілітації, специфіки професійного переходу, особливостей сімейної адаптації та різного рівня готовності до самозайнятості.

Інтегрована екосистема інклюзивного підприємництва для ветеранів означає, що заходи і політики здійснюються на різних рівнях і взаємно доповнюють одна одну. Національний рівень формує стратегічну рамку, законодавчу базу, стандарти і ресурси, тоді як локальний рівень забезпечує маршрутизацію, сервісну доступність, менторство, партнерства

й безпосередню роботу з ветеранами та їхніми родинами.

У безпекоорієнтованому вимірі така інтеграція зменшує ризики соціального виключення і створює умови для довгострокової стабілізації громад [3; 4; 11; 12]. Основні елементи інтегрованої екосистеми інклюзивного підприємництва для соціально-економічної реінтеграції ветеранів наведені на рисунку 1.

Отже, інтегрована інклюзивна екосистема для ветеранів – це система «без бар'єрів», у якій загальні заходи розвитку МСП доповнюються адресними інструментами для ветеранської спільноти. Йдеться про поєднання реабілітаційних, освітніх, фінансових, інформаційних та мережевих рішень, що забезпечують перехід від статусу отримувача підтримки до статусу активного економічного суб'єкта.

Очікується, що впровадження інтегрованої екосистеми інклюзивного підприємництва матиме відчутні соціальні та економічні ефекти. До соціальних ефектів належать розширення можливостей працевлаштування й самозайнятості ветеранів, зниження ризику соціального відчуження, зміцнення довіри до інституцій та підвищення згуртованості громад. Економічні ефекти охоплюють створення нових МСП, появу локальної доданої вартості, активізацію міжсекторних партнерств і розвиток нових ринкових ніш.

Кількісне оцінювання таких результатів доцільно здійснювати за системою показників, яка поєднує індикатори доступу до сервісів, залучення до програм підтримки, запуску бізнесу, виживаності підприємств, створення робочих місць, доходів домогосподарств, а також суб'єктивні оцінки ветеранами якості маршруту реінтеграції. Особливе значення мають показники післягрантової стабільності, повторного звернення по допомогу та тривалості супроводу.

Для обґрунтування прогнозних сценаріїв доцільно використовувати інструменти імітаційного моделювання, системної динаміки або сценарного аналізу. Такі підходи дозволяють врахувати чисельність цільової групи, різну стартову готовність до підприємництва, вплив психосоціальних і фінансових обмежень, а також ефект від різних конфігурацій державної й локальної підтримки.

Наведемо умовний приклад аналітичної оцінки: якщо програма підтримки охоплює певну частку ветеранів, які виявляють готовність до самозайнятості або відкриття власної справи, навіть помірний рівень конверсії в стійкі мікробізнеси здатний дати відчутний мультиплікаційний ефект. Він проявляється не лише у появі нових підприємців, а й у створенні супутніх робочих місць, розвитку локальних сервісів, розширенні податкової бази та зменшенні навантаження на систему пасивної соціальної підтримки.

У цілому, очікуваним результатом функціонування інтегрованої екосистеми стане більш рівно-

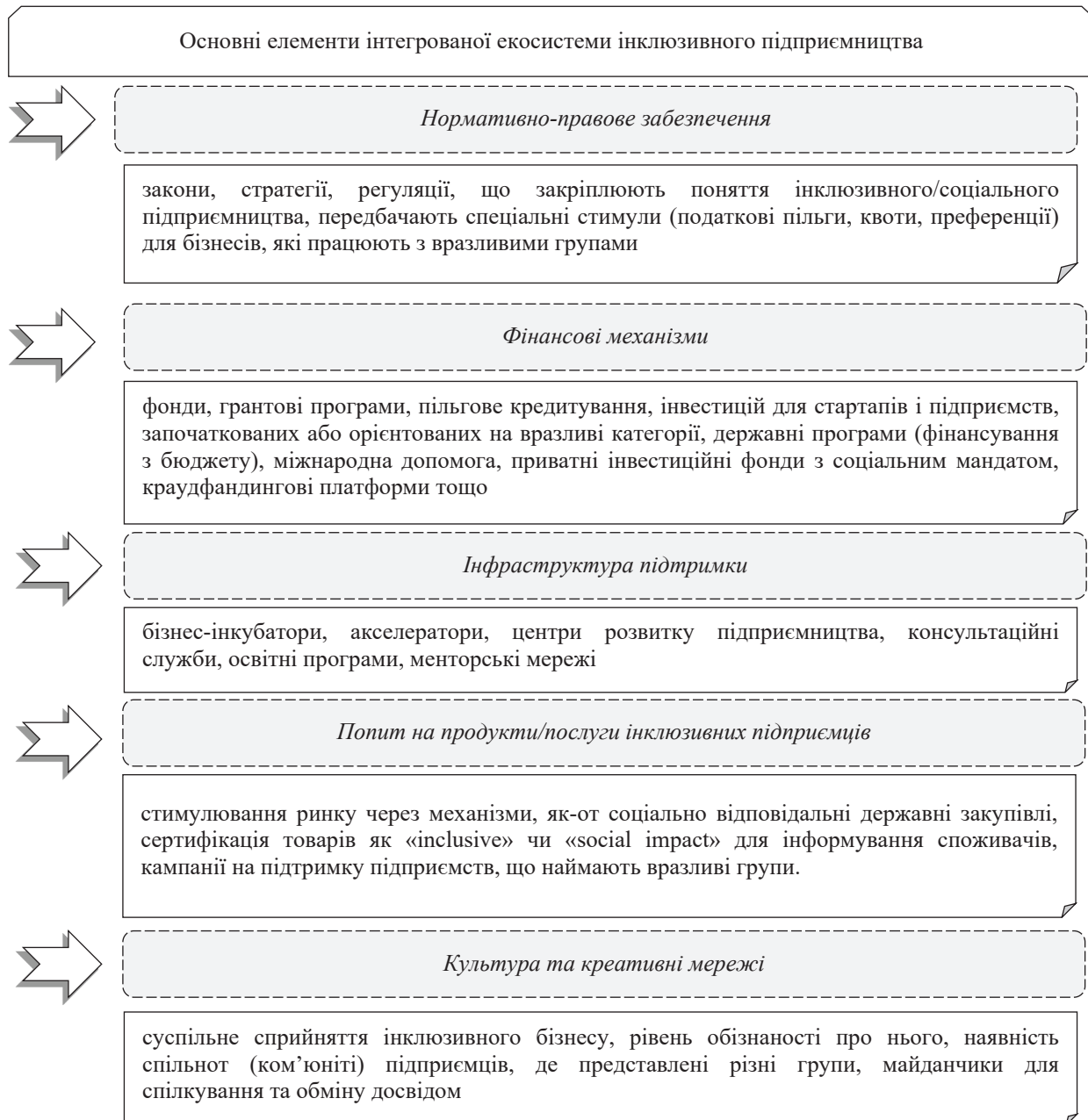

Рис. 1. Основні елементи інтегрованої екосистеми інклюзивного підприємництва для соціально-економічної реінтеграції ветеранів

Джерело: сформовано авторами на основі [1; 7; 9; 11; 15]

мірний розподіл підприємницьких можливостей між ветеранами з різним досвідом служби, станом здоров'я і місцем проживання. Відповідно, зростає внесок ветеранського підприємництва у місцевий економічний розвиток, а сама реінтеграція набуде ознак не одноразової адаптації, а довгострокового включення у цивільне життя.

Формування інтегрованої екосистеми інклюзивного підприємництва ґрунтується на скоординованій взаємодії національного та локального рівнів, які спільно забезпечують створення цілісного простору можливостей для ветеранів. Національний

рівень визначає стратегічні орієнтири, нормативно-правові засади, стандарти та ресурсну базу підтримки, тоді як локальний рівень забезпечує адаптацію відповідних інструментів до потреб конкретних громад, їх адресність, доступність і довіру з боку цільових груп. Узагальнення функціональних ролей зазначених рівнів та ефектів їх поєднання наведено в табл. 1.

Отже, разом національні та місцеві зусилля створюють більше, ніж кожен окремо. Саме поєднання нормативної визначеності, фінансових інструментів і стандартів підтримки з локальною адресністю, до-

Ролі національного та локального рівнів у формуванні інтегрованої екосистеми інклюзивного підприємництва для соціально-економічної реінтеграції ветеранів та ефект їх інтеграції

Національний рівень	Локальний рівень	Спільний ефект інтеграції
<p align="center">А. Стратегічне та нормативне рамкування.</p> <p>Закріплення ветеранського підприємництва у ветеранській політиці, політиці розвитку МСП та актах міжвідомчої координації задає цілі, критерії й стандарти підтримки.</p> <p align="center">Б. Фінансові інструменти і гарантії.</p> <p>Державні та донорські фонди, гранти, мікрофінансування, компенсації, гарантійні та пільгові програми створюють стартові можливості для ветеранів і підприємств із ветеранською участю.</p> <p align="center">В. Стандарти доступності сервісів.</p> <p>Єдині вимоги до маршрутизації, інформаційної доступності, універсального дизайну, супроводу й моніторингу забезпечують інституційної безперервності переходу ветерана від реінтеграційної послуги до бізнес-підтримки.</p> <p align="center">Г. Інституційна координація</p> <p>Мінветеранів, Мінекономіки, Державна служба зайнятості, Український ветеранський фонд та інші національні інституції забезпечують синхронізацію програм і даних.</p> <p align="center">Д. Моніторинг і оцінювання впливу.</p> <p>Системне відстеження результатів за показниками зайнятості, самозайнятості, стійкості бізнесу та соціальної інтеграції дає змогу коригувати політику.</p>	<p align="center">А. Індивідуалізована реалізація програм.</p> <p>Громади адаптують державні й донорські інструменти до локальної структури ветеранської спільноти, ринку праці та ресурсів.</p> <p align="center">Б. Прямий контакт із ветеранами і родинами.</p> <p>Місцеві органи влади, ветеранські простори, ЦНАПи, центри зайнятості, громадські організації та ментори забезпечують консультування, супровід і довіру.</p> <p align="center">В. Формування партнерств.</p> <p>У громадах поєднуються ресурси бізнесу, освітніх закладів, кредитних установ, центрів реабілітації та сервісних організацій.</p> <p align="center">Г. Пілотування і швидке коригування рішень.</p> <p>Локальний рівень дає можливість тестувати інструменти, у тому числі програми для ветеранів з інвалідністю, членів сімей та мешканців сільських громад.</p> <p align="center">Д. Локальна підзвітність.</p> <p>Громада швидше фіксує бар'єри доступу, дискримінацію чи розриви між послугами та ініціою зміни.</p>	<p align="center">А. Безперервний маршрут реінтеграції.</p> <p>Ветеран отримує не розрізнені послуги, а послідовний ланцюг підтримки – від відновлення спроможності до стабілізації бізнесу.</p> <p align="center">Б. Зниження соціально-економічних ризиків.</p> <p>Координація двох рівнів зменшує ймовірність безробіття, бідності, повторної ізоляції та втрати довіри до інституцій.</p> <p align="center">В. Розширення доступу до можливостей.</p> <p>Незалежно від місця проживання ветерани отримують доступ до базових стандартів підтримки, доповнених локальними рішеннями.</p> <p align="center">Г. Посилення економічної стійкості громад.</p> <p>Ветеранське підприємництво створює робочі місця, локальну додану вартість, нові сервіси і підвищує резильєнтність територій.</p> <p align="center">Д. Синергія соціального, економічного і безпекового ефектів.</p> <p>Результатом стає не лише бізнес-активність, а й довгострокова інтеграція ветеранів у цивільне життя.</p>

Джерело: сформовано авторами на основі [3; 4; 5; 7; 12]

вірою та швидким реагуванням формує синергію, що є критичною для ветеранської реінтеграції. Такий підхід перетворює підприємництво на елемент цілісної ветеранської політики, а не на ізольовану програму економічної допомоги.

У результаті реалізації зазначеного підходу формується синергійний ефект для всіх зацікавлених сторін: ветерани переходять від пасивного отримання послуг до активної економічної участі, громади отримують нові бізнеси та робочі місця, держава – зміцнення податкової бази, людського капіталу і соціальної стабільності, а партнери розвитку – можливість масштабувати рішення з доведеним суспільним ефектом. Інтегрована екосистема інклюзивного підприємництва є інвестицією у стійке відновлення України.

Розбудова описаної екосистеми потребує скоординованого ресурсного забезпечення з боку держави, громад, донорів і приватних партнерів. Йдеться не лише про грантові чи кредитні інструменти, а й про фінансування сервісної маршрутизації, реабілітаційних і консультаційних послуг, цифрових рішень,

менторських мереж, центрів ветеранського розвитку, освітніх програм і системи моніторингу результатів.

Попри те, що відповідні витрати є суттєвими, у стратегічному вимірі вони мають інвестиційний характер. За умов належного дизайну програм і міжрівневої координації такі вкладення здатні залучати додаткові приватні та донорські ресурси, генерувати мультиплікаційний економічний ефект, скорочувати потребу в пасивній допомозі та зміцнювати резильєнтність громад у середньостроковій перспективі.

Висновки. Результати проведеного дослідження дозволили сформувати цілісне концептуальне бачення розвитку інтегрованої екосистеми інклюзивного підприємництва як ключового інструменту соціально-економічної реінтеграції ветеранів на національному та локальному рівнях. У межах цієї парадигми підприємництво інтерпретується не як автономний економічний феномен, а як складова траєкторії повернення ветерана до цивільного життя, що забезпечує відновлення його суб'єктності, економічної самодостатності та соціального капіталу.

Аналіз наукової літератури та сучасних нормативно-аналітичних матеріалів засвідчив, що ефективна модель підтримки можлива лише за умов застосування комплексного екосистемного підходу. Такий підхід поєднує правове середовище, фінансові інструменти, сервісну доступність, реабілітаційні та освітні програми, менторські мережі, партнерства з бізнесом і локальну інституційну спроможність.

Разом з тим виявлено бар'єри, які перешкоджають розвитку ветеранського підприємництва: фрагментованість послуг, нерівний доступ до фінансування та інформації, недостатня координація між надавачами підтримки, обмежена післяпросектна супровідність, стигматизація та різний рівень готовності ветеранів до самозайнятості. Подолання цих проблем потребує адресних рішень, адаптованих до різних сценаріїв реінтеграції.

Запропонована методологія формування екосистеми передбачає кілька взаємопов'язаних етапів: діагностику потреб і потенціалу ветерана, відновлення спроможності, запуск або масштабування бізнес-ініціативи, стабілізацію та ринкову інтеграцію, а також моніторинг довгострокового ефекту. Ключо-

вою умовою виступає синхронізація національного і локального рівнів та поєднання загальних інструментів підтримки МСП з адресними програмами для ветеранської спільноти.

Практичні висновки стосуються насамперед необхідності інтегрувати розвиток ветеранського підприємництва у державну ветеранську політику, політику розвитку МСП і програми громад. На національному рівні доцільно розвивати правову та фінансову інфраструктуру, стандарти сервісної доступності й міжвідомчу координацію; на локальному – формувати маршрути підтримки, партнерства, менторські та освітні програми, простори для співпраці ветеранів, бізнесу й громадських організацій.

Узагальнено можна стверджувати, що інтегрована екосистема інклюзивного підприємництва для соціально-економічної реінтеграції ветеранів має стати одним із базових інструментів повоєнного відновлення України. Її впровадження створює умови для синергії соціального, економічного й безпечного ефектів, що відповідає як завданням державної ветеранської політики, так і стратегічним інтересам розвитку громад.

Література:

1. Верховна Рада України. Про ветеранське підприємництво : Закон України від 31.07.2025 № 4563-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4563-20>
2. Кабінет Міністрів України. Про схвалення Концепції Державної цільової програми з підтримки ветеранського підприємництва на 2026–2028 роки: розпорядження від 26.11.2025 № 1343-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1343-2025-%D1%80>
3. Кабінет Міністрів України. Про схвалення Стратегії ветеранської політики на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024–2027 роках : розпорядження від 29.11.2024 № 1209-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1209-2024-%D1%80>
4. Кабінет Міністрів України. Про схвалення Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024–2027 роках : розпорядження від 30.08.2024 № 821-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/821-2024-%D1%80>
5. Петруненко Я. В., Злобін Д. Л. Соціальне підприємництво як інструмент економічної реінтеграції ветеранів: український та міжнародний досвід. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Т. 88, ч. 4. С. 198–207. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.4.30>
6. Програма розвитку ООН в Україні, SeeD. Адаптація до цивільного життя: ключові напрями для посилення реінтеграції ветеранів та ветеранок в Україні. Результати дослідження reSCORE у 2024 році. 2025. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-08/pub_unukr24_veterans-adapting-to-civilian-life_ukr_2208.pdf (дата звернення: 09.04.2026).
7. Український ветеранський фонд. Аналіз потреб та проблем ветеранів та ветеранок за 2024 рік. 2024. URL: <https://veteranfund.com.ua/analytics/analiz-potreb-ta-problem-veteraniv-ta-veteranok-za-2024-rik/> (дата звернення: 09.04.2026).
8. Bondarevska K. Social entrepreneurship as a direction for the development of entrepreneurial initiatives by war veterans in Ukraine. *Management and Business*. 2025. Vol. 3, No. 1. P. 19–27. DOI: <https://doi.org/10.59214/mb/1.2025.18>
9. Birdthistle N., Eversole R., Walo M. Creating an Inclusive Entrepreneurial Ecosystem for Women Entrepreneurs in a Rural Region. *Journal of Business Venturing Insights*. 2022. Vol. 18. Article e00341. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbvi.2022.e00341>
10. Hameed K., Shahzad K., Yazdani N. Global Incidences of Inclusive Entrepreneurial Ecosystem: Conceptualization and Measurement Framework. *Journal of the Knowledge Economy*. 2023. Vol. 14, Is. 4. P. 5033–5064. DOI: <https://doi.org/10.1007/s13132-023-01427-1>
11. International Labour Organization. Entrepreneurship Ecosystem Development: A Rough Guide to Inclusive Entrepreneurship Ecosystem Development. Geneva : ILO, 2023. URL: https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/@emp_ent/@ifp_seed/documents/publication/wcms_914720.pdf (дата звернення: 09.04.2026).

12. International Organization for Migration (IOM). The Social Reintegration of Veterans in Ukraine. 2024. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/2024-01/veterans-social_reintegration_eng.pdf (дата звернення: 09.04.2026).
13. Kraus K. M., Ihnatiuk A. I., Kraus N. M. Veteran entrepreneurship and business in Ukraine: institutional, financial and project components of practical implementation. *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovation*. 2023. No. 1(11). P. 98–111. DOI: <https://doi.org/10.32750/2023-0108>
14. Nikolaienko S., Zhalinska I., Parnus K. Entrepreneurship among Veterans in Ukraine: Current Status, Trends, and Prospects for Development. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2025. Vol. 4, No. 6. P. 1–9. DOI: <https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20250406.01>
15. OECD, European Commission. The Missing Entrepreneurs 2023: Policies for Inclusive Entrepreneurship and Self-Employment. Paris : *OECD Publishing*, 2023. DOI: <https://doi.org/10.1787/230efc78-en>
16. Sivkov S. International experience of war veterans' reintegration. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2025. No. 4. P. 143–148. DOI: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2025.4.22>

References:

1. Verkhovna Rada Ukrainy. (2025). Pro veteranske pidpriemnytstvo: Zakon Ukrainy vid 31.07.2025 No. 4563-IX [On veteran entrepreneurship: Law of Ukraine dated 31.07.2025 No. 4563-IX]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4563-20>
2. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2025). Pro skhvalennia Kontseptsii Derzhavnoi tsilovoi prohramy z pidtrymky veteranskoho pidpriemnytstva na 2026–2028 roky: rozporiadzhennia vid 26.11.2025 No. 1343-r [On approval of the Concept of the State Target Program for the support of veteran entrepreneurship for 2026–2028: Order dated 26.11.2025 No. 1343-r]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1343-2025-%D1%80>
3. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2024). Pro skhvalennia Stratehii veteranskoi polityky na period do 2030 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2024–2027 rokakh: rozporiadzhennia vid 29.11.2024 No. 1209-r [On approval of the Veteran Policy Strategy for the period until 2030 and approval of the operational action plan for its implementation in 2024–2027: Order dated 29.11.2024 No. 1209-r]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1209-2024-%D1%80>
4. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2024). Pro skhvalennia Stratehii vidnovlennia, staloho rozvytku ta tsyfrovoyi transformatsii maloho i serednoho pidpriemnytstva na period do 2027 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2024–2027 rokakh: rozporiadzhennia vid 30.08.2024 No. 821-r [On approval of the Strategy for recovery, sustainable development and digital transformation of small and medium-sized entrepreneurship for the period until 2027 and approval of the operational action plan for its implementation in 2024–2027: Order dated 30.08.2024 No. 821-r]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/821-2024-%D1%80>
5. Petrunenko Ya. V. & Zlobin D. L. (2025). Sotsialne pidpriemnytstvo yak instrument ekonomichnoi reintehratsii veteraniv: ukraïnskyi ta mizhnarodnyi dosvid [Social entrepreneurship as a tool for the economic reintegration of veterans: Ukrainian and international experience]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo – Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, vol. 88, no. 4, pp. 198–207. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.4.30>
6. Prohrama rozvytku OON v Ukraini, & SeeD. (2025). Adaptatsiia do tsyvilnoho zhyttia: kluchovi napriamy dlia posylennia reintehratsii veteraniv ta veteranok v Ukraini. Rezultaty doslidzhennia reSCORE u 2024 rotsi [Adapting to civilian life: key areas for strengthening the reintegration of male and female veterans in Ukraine. Results of the reSCORE study in 2024]. Available at: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-08/pub_unukr24_veterans-adapting-to-civilian-life_ukr_2208.pdf (accessed 09 April 2026).
7. Ukraïnskyi veteranskyi fond. (2024). Analiz potreb ta problem veteraniv ta veteranok za 2024 rik [Analysis of the needs and problems of male and female veterans in 2024]. Available at: <https://veteranfund.com.ua/analitics/analiz-potreb-ta-problem-veteraniv-ta-veteranok-za-2024-rik/> (accessed 09 April 2026).
8. Bondarevska K. (2025). Social entrepreneurship as a direction for the development of entrepreneurial initiatives by war veterans in Ukraine. *Management and Business*, vol. 3, no. 1, pp. 19–27. DOI: <https://doi.org/10.59214/mb/1.2025.18>
9. Birdthistle N., Eversole R. & Walo M. (2022). Creating an inclusive entrepreneurial ecosystem for women entrepreneurs in a rural region. *Journal of Business Venturing Insights*, vol. 18, article e00341. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbvi.2022.e00341>
10. Hameed K., Shahzad K. & Yazdani N. (2023). Global incidences of inclusive entrepreneurial ecosystem: conceptualization and measurement framework. *Journal of the Knowledge Economy*, vol. 14, no. 4, pp. 5033–5064. DOI: <https://doi.org/10.1007/s13132-023-01427-1>
11. International Labour Organization. (2023). Entrepreneurship ecosystem development: a rough guide to inclusive entrepreneurship ecosystem development. Geneva: ILO. Available at: https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/@emp_ent/@ifp_seed/documents/publication/wcms_914720.pdf (accessed 09 April 2026).
12. International Organization for Migration. (2024). The social reintegration of veterans in Ukraine. Available at: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/2024-01/veterans-social_reintegration_eng.pdf (accessed 09 April 2026).

13. Kraus K. M., Ihnatiuk A. I. & Kraus N. M. (2023). Veteran entrepreneurship and business in Ukraine: institutional, financial and project components of practical implementation. *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovation*, no. 1(11), pp. 98–111. DOI: <https://doi.org/10.32750/2023-0108>
14. Nikolaienko S., Zhalinska I. & Parnus K. (2025). Entrepreneurship among veterans in Ukraine: current status, trends, and prospects for development. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*, vol. 4, no. 6, pp. 1–9. DOI: <https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20250406.01>
15. OECD, & European Commission. (2023). The Missing Entrepreneurs 2023: policies for inclusive entrepreneurship and self-employment. Paris: *OECD Publishing*. DOI: <https://doi.org/10.1787/230efc78-en>
16. Sivkov S. (2025). International experience of war veterans' reintegration. *Visegrad Journal on Human Rights*, no. 4, pp. 143–148. DOI: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2025.4.22>

Дата надходження статті: 30.04.2026

Дата прийняття статті: 20.05.2026

Дата публікації статті: 29.06.2026